

УДК 82.0:808.1

ТВОРЕННЯ ДОКСИ (ЛЕГІТИМАЦІЯ ЗНАННЯ ТА ІНСТИТУАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТЬ) У ГЕНДЕРНИХ СТУДІЯХ З ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА

Ганна Анатоліївна Улюра

anna_uiura@mail.ru

Кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник

Відділ слов'янських літератур

Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України

Вул. Грушевського, 4, 01001, м. Київ, Україна

Анотація. Аналізується специфіка легітимації наукового знання в гендерних студіях, що наразі постає як питання про місце виробництва знання. Гендерні студії з літературознавства з такого погляду є стратегічним непослідовно-скептичним теоретичним проектом.

Ключові слова: гендерні дослідження, наукове знання, нарративне знання, феміністська епістемологія, наукова мова.

П'ять ієрархічних рівнів мовленнєвої події, що їх вичленив Роман Якобсон – адресант, адресат, повідомлення, контекст, код, контакт [13], – цілком і повністю „працюють” у галузі легітимації наукового знання. Із відчутним навантаженням, що припадає на код: так реалізується принципова для процесів творення докси т.зв. метамовна функція. В постсучасній науці в цьому випадку ми маємо справу з озвученою Х. Л. Хіксом динамікою уявлень: „Традиційна декларація „Я є тим, чим я є завдяки моєму минулому” змінена на постмодерністську „Я є тим, чим я є завдяки контексту, в якому знаходжуся” [16, с. 45]. Ідея того, що контекст здатний панувати й контролювати, сама по собі приваблива й певною мірою переконлива в аксіологічному плані. Такий підхід на рівні системи виключає прив'язку до метафізичного дискурсу, він реалізується в конкретиці перформативного акту: той, хто передає інформацію, віднині відповідає не лише за її зміст, а й за прагматику висловлювання, він репрезентує знання, що підкорюється критерію ефективності.

Важливо відзначити, що репрезентований жіночий досвід – як соціокультурний досвід, що корелює з конструюванням гендеру, – має з таких позицій необмежену перспективу щодо інституалізації,

адже маргіналізовані „актори” культури володіють куди ширшим, ніж панівні верстви, уявленням про межі домінуючого тлумачення реальності. Наукове знання, що прагне легітимації, постає, виходячи з цього, як своєрідна інформація в дії, тобто методом, який піддає сумніву догми і скерований на реальне перетворення наявних умов, соціальних, культурних, інтелектуальних. Гендерним студіям, чії „повідомлення” наполегливо й наочно претендують на інституалізацію в літературознавстві на правах докси, в такому контексті йдеться не так про системний підхід до збору і аналізу даних, як про проблему (по)розуміння, близьку до того, у який спосіб вона реалізується в ненаукових дискурсах – у мистецтві, скажімо. „Метод” відтак сприймається тут як щось протилежне науковій істині, а останню можна досягнути виключно завдяки чітко відпрацьованій та обґрунтованій практиці розуміння. Завдяки такій установці гендерні студії презентуються як теоретичний проект, здатний протистояти будь-якому систематичному підходу, чи навіть зруйнувати його. Проте це свідчить не про деструктивний, а про творчий їхній потенціал.

Про такий стан речей міркує, зокрема, Тамара Гундорова у виступі „Методологічний тиск”, коли зауважує страх академічного літературознавства перед метафоричністю наукової мови „нової критики”, що на неї наразі живо відгукнулася критика есеїстична. У всіх зазначених випадках – нової критики, есеїстичної критики, академії – йдеться, очевидно, не так про дискурси, як про місця виробництва знання. Отож не випадково знову і знову в полемічній розвідці Гундорової актуалізується символіка одновимірної людини й односпрямованого суспільства Герберта Маркузе: точкою перетину тут є думка про динаміку механізмів трансцендування, пов’язаних із виробництвом знання: „Нині історичне трансцендування постає як виключно метафізичне, негодяще для науки і наукового мислення. Ми бачимо, що операціональна точка зору, котра діє в широкому масштабі як „звичка мислення”, починає презентувати весь універсум дискурсу і події, потреб і спонукань” [9, с. 21]. Отже, у перспективі маємо зіткнення двох підходів: з одного боку, уявлення про те, що мова науки прагне підтвердити істинність своїх висловлювань, яка не надається верифікації способами наукової мови; з іншого – уявлення про будь-який текст як про подію аксіологічну, що відверто або приховано маніфестує певну систему цінностей. Це зіткнення не може не привести до питання про існування моделі – або моделей – легітимної наукової мови. І до рефлексій про те, у який спосіб – через критерії обґрунтування,

синтаксичної завершеності, ефективності, визначеності, незалежності тощо? – легітимність її можна перевірити. При такому підході метафорична наукова мова нової критики постає як певного кшталту метамова: вона універсальна (адже „природна” – на неї можна „перекласти” всі інші мови), але не обґрунтована (оскільки, скажімо, допускає парадоксальність). Її метафоричність – це інтерпретативна стратегія структурування реальності, що більш ніж будь-яка залежить від контексту та є сприйнятою як структурно та функціонально відмінна від поняття. Втім, важливо повсякчас пам’ятати, що заміна понять образами – не лише один з типів абстрагування, а й один зі способів мовного контролю. Отож на практиці проблема „методологічного тиску”, а власне – прагматики наукового знання, постає як питання про межі інституалізації щодо потенціалу наукової мови, передусім, а отже, як питання про зміну наукової парадигми. Про подібні процеси відносно гендерних студій міркує, до прикладу, Олена Гапова, коли розглядає інституалізацію категорії „гендер” у пострадянській академії: „Термін „гендер” надавав ім’я (в пушкінському сенсі „ужели слово найдено?”) до того аморфній текстурі особистого досвіду, перетворюючи його на загальний досвід групи” [3, с. 74].

Очевидно, що легітимізована наукова мова полягає насамперед в актуалізації транзитивного значення пізнавальних понять. Вона виходить за межі опису конкретного факту або прямої вказівки на нього. Від понятійного апарату, що „обслуговує” певну галузь гуманітарного пізнання (як-от гендерні студії), очікують – а зрештою, вимагають – відходити від констатації фактів на користь процесів і умов універсалізації. Метафоричність наукової мови натомість претендує на значення доказу в дискурсі. Завдяки цьому запиту пізнавальні поняття трансцендують будь-який операціональний контекст, натомість трансцендування емпіричне. Принагідно для легітимуючого дискурсу постмодерної гуманітаристики – гендерних студій, зокрема – літературна критика виявилася єдиною адекватною організаційною формою, що має відповідну інституціональну історію (звідси й відносно легке засвоєння нею метафоричної мови як „інциденту” семантичної збитковості, що його спостерігала Гундорова в українських 2000-х). Ще один ракурс цих практик: гендерно чутлива наукова мова, орієнтована на метафору, провокує, далєбі, на наступний крок, а саме: визнати за будь-якою категорією буденності (casual) науково-аналітичний потенціал.

Гундорова розважає над тенденціями академічного літературознавства і літературної критики початку 2000-х: „Можна загалом говорити, що слабшає потреба й вартість оригінальної інтерпретації явищ минулого, натомість підноситься ціна так званих підсумкових, універсальних видань, де на передній план виступає нормативна ідеологічна функція, покликана забезпечити існування нового офіційного канону. В традиції класичного академізму це, зрештою, закономірно й престижно – створювати універсальні речі, проте варто з'ясувати, що підтримує і стверджує такий універсалізм” [4, с. 14]. Майже в унісон з міркуваннями Гундорової щодо літературознавства Сергій Ушакін спостерігає за схожими процесами в сучасній гендеристиці: „Як доводить практика, відношення між дискурсами, що проповідують різні форми ідентичності, далекі від того, щоб бути мирними; ці відношення <...> є відношеннями боротьби за повне панування, гегемонію. Гегемонія ж, за Грамші, – такий ступінь пригноблення особистості, при якому здійснення контролю не вимагає додаткового залучення сили. Навпаки, визнання панування системи утиску сприймається як добровільний і природний стан речей. Боротьба за гегемонію серед дискурсів пов'язана не тільки з конкуренцією різних форм ідентичності. У середині дискурсів, що стосуються однією форми ідентичності, іде боротьба за права визначати „нормативну”, „еталонну” модель” [11, с. 29]. Міркуючи про односпрямоване суспільство, Маркузе в подібному контексті веде мову про академічного двійника соціально бажаної поведінки. Якщо точка зору універсального, яку посідає „референтний промовець”, підпорядковує рівною мірою Своє і Чуже (про що йдеться і в Гундорової, і в Ушакіна), універсалізація очікуваного перетворюється на тиск універсалізації. Усе, що бажає бути сприйнятим як універсальне, атрибутує як належні тільки ті явища, що приймають *таку саму* універсальність. Звідси й питання про легітимацію знання має постати як питання про „задовільну” систему цінностей: висловлювання, що має денотативний характер, сприймається як істинне тоді, коли аксіоматична система, в якій воно може бути доведеним, а) сформульована та б) відома адресату і адресанту. Істинність тут є способом верифікації судження (і навпаки).

Літературознавство позірно відповідає системі експериментальних наук у тому сенсі, що має на меті довести постійні зв'язки між феноменами – скажімо, між художньою і позахудожньою реальністю, аксіологією і наративом, ідеєю причини/наслідку і типологією сюжетотворення тощо. Для того, аби

довести, що зазначений зв'язок постійний, наукова думка примножує спостереження й експерименти, яким відповідають процеси „винайдення” необхідних термінів, формування блоків понять. У разі, якщо об'єднані певні умови та раз за разом – тобто достатньо часто, не обов'язково завжди – підтверджується зв'язок між термінами, цей зв'язок вважається константним. Такий традиційний спосіб наукової легітимації, описаний, скажімо, Клодом Бернардом. Наукове дослідження за таких умов розповсюджується на систему фактів, усередині якої її – системи – постійність може бути верифікованою. Натомість категорії аналізу поступово заміщаються тут на більш гнучке уявлення про обумовленість/детермінізм/сукупність умов: наголошується питання „у який спосіб?”, але питання „нащо?” повсякчас залишається осторонь. У модерністській свідомості залучення описаного методу – методу, що досліджує вихідні умови – до гуманітарних наук постає не менше як гарантом об'єктивності.

І тут слід згадати основні тези концепції „методологічного тиску” – легітимації наукових гіпотез – Поля Фаєрабенда. Якщо говорити вельми спрощено, їх дві. По-перше, в процесах творення докси наукові гіпотези, які ґрунтуються на експериментальному спостереженні й наступній експлікації результатів експерименту, примножуються, набуваючи статусу конкурентних, а то й прямо альтернативних, і будучи по факту такими одна для одної. По-друге, будь-яка наукова теорія схильна до відмови від введення в гносеологічний обіг альтернативних гіпотез та „до останнього” зберігає цілісність та недоторканність уже наявної докси. Очікувана протидія цих тенденцій розв'язується парадоксальністю їхнього злиття: з принципу недоторканності докси впливає готовність примиритися з будь-якою з існуючих наукових гіпотез, що її використовують „за звичкою”. За таким підходом стоїть досить чітке уявлення про те, що в постмодерному суспільстві дискурс легітимації поступається дискурсивному плюралізму: будь-який варіант культурного вибору тут не пріоритетний, референціальне забезпечення культурних і наукових переваг відсутнє (з погляду модерністських систем легітимації – втрачене). Такому „новому” стану речей відповідає основна модифікація в уявленні про обґрунтування. Принцип універсальності виявляється заміщеним принципом різноманітності аксіологічних систем, здатних аргументувати денотативні висловлювання. Однак варто наголосити на посиленні за таких умов ролі експерта.

Сукупність означених факторів у гуманітарних науках систематично маркує кризу методу. І, відповідно, коли концептуальна парадигма вичерпується, відбувається повернення до емпіричних досліджень, які всотали досвід попередньої теорії. При такому підході криза гуманітарного знання тотожна відповідному явищу в негуманітарних науках і має своїм джерелом експериментальне занепокоєння. Втім, говорити у випадку докси гендерних студій про „чисте” протиставлення теоретичного та емпіричного не варто. Радше тут йдеться про згадану вже взаємодію транзитивних і операційних понять, в якому операційні поняття, не здатні до описання фактів, фіксують певні сегменти фактів, що сприймаються за ціле – про об’єктивність емпіричного характеру тут, зрозуміло, уже не йдеться. Описання фактів стає натомість частиною ідеології, що зберігає пріоритет операційних понять. Відповідно до методології гендерних досліджень на цьому рівні оприявнюється уявлення про те, що строгий емпіризм може стати куди більш адекватним джерелом знання, ніж схильність дослідни(ка/ці) ігнорувати вплив своєї співучасті в підтримці ідеологічно і політично ангажованої системи науки. Надціннісна ідея такого підходу полягає в упевненості, що „дослідження, яке враховує політичну інформацію, посприяє ліпшому емпіризмові й надасть змогу одержати строгішу об’єктивність, ніж об’єктивність, що визначає себе, ігноруючи обставини, які можна було б врахувати” [14, с. 22]. Звідси й теза про відповідальну об’єктивність наукової думки, яка вимагає повернення до суб’єктивності референта.

Актуалізується наразі питання про референт, „яким у такому випадку є якийсь аспект людської поведінки, що постає, в принципі, зовнішнім щодо партнерів з наукової діалектики; тут немає, як в наративі, підстав бути тим, про що знання говорить, чим воно є” [8, с. 68]. У такий спосіб гендерні студії відрізняються, скажімо, від жіночих – з їхнім акцентом на біографічному досвіді як методі дослідження: різняться як форма наукового знання від форми наративного знання. І в такому контексті, як ніколи, загострюється проблема суб’єктності/суб’єктивності дослідника щодо легітимації наукового знання. Шошана Фельман, рецензуючи докторську дисертацію Люс Ірігарей, наголосила саме на цій проблемі, порушивши ряд питань, принципів для докси гендерних студій: „Якщо якраз „жінка” і є Іншим усіх західних теоретичних точок зору, які тільки можна уявити, як може жінка як така говорити в цій книжці? Хто тут говорить, і хто проголошує інакшість жінки?

Якщо, як пропонує Люс Іригарей, мовчання жінки чи утиск її здатності говорити визначальні для філософії і теоретичного дискурсу, з якої теоретичної точки зору говорить сама Люс Іригарей, аби розвинути власний теоретичний дискурс щодо жінок? Чи говорить вона як жінка, чи замість (мовчазної) жінки, для жінки, від імені жінки?” [15, с. 2]. Відповідаючи на виклик Фельман, Торіль Мої зазначає: „Цілком можна стверджувати, що Іригарей говорить як жінка, що імітує чоловічий дискурс. Таким чином, академічний апарат докторської дисертації, все ще відчутний у „Спекулюм іншої жінки”, може бути іронічним жестом: походячи від жінки, що обговорює випадок, який представляє Іригарей, її бездоганно теоретичні міркування зміщено й витворено як дотепну пародію на патріархатні способи аргументування. Якщо Іригарей, як жінка за патріархату, не має – відповідно до її ж аналізу – власної мови, а може тільки (у кращому випадку) імітувати чоловічий дискурс, це повинно неминуче позначитись на її письмі” [10, с. 170–171]. Тобто жінка-теоретик – і тут це не так вказівка на статтю, як на гендерно чутливого дослідника, – використовуючи певну риторичну стратегію, неминуче перетворює її на новий контекст, з новими політичними та ідеологічними наслідками. Наразі варто згадати, що консенсус наукових висловлювань полягає в тому, щоб відокремити тих, хто володіє нормативним знанням, від тих, хто ним не володіє. Знання невід’ємне від влади – цей постулат є наріжним каменем постмодерністських (і) гендерно чутливих підходів. Успішність нового типу теоретизування, що його повідомляють гендерним студіям, таким чином (і про це йдеться Мої), залежить від сили нового контексту, який надається до втілення шляхом іронічної імітації панівного дискурсу. Однак і Мої змушена зрештою визнати: „Питання Шонани Фельман (Чи говорить Іригарей як жінка? Замість жінки? З місця жінки?) не знімаються теорією імітації чоловічого дискурсу” [10, с. 174]. Проблема референта сполучається в таких умовах з доктриною розбіжності заради розбіжності (озвученої свого часу Ж.-Ф. Ліотаром), що, будучи доведеною до свого граничного стану, провокує те, що загальноприйнята думка/концепція розглядаються як джерело тривоги й небезпеки для постсучасної людини.

Інше питання, коли визнана „дефектною” позиція емпіричною адекватності, а отже, її вже не можна застосовувати як критерій добору теорії, вся увага мусить зосередитися на тому, які пізнавальні можливості прагнуть озвучити в „обраній” теорії. І тут щодо теоретизування політик статевої розбіжності можемо

спостерігати безліч динамічних підходів: від твердження, що жінка не може говорити, а її мовчання є її способом елімінації з фалогоцентричного дискурсу й водночас підтримкою доктрини чоловічої дискурсивності (за Лаканом [7]) до спостереження, що відсутність жінки у формуванні дискурсів є невід'ємною частиною дискурсивних правил (за Фуко [12]); від упевненості, що фемінне функціонує як граничне означувальне в ситуації, коли/поки щось не може бути артикульованим (за Деррида [6]) до процесів „ставання жінкою”, котрі означають якісну трансформацію „наголошеної” свідомості (за Дельозом і Гваттарі [5]) тощо. Так чи інакше, мають слухність фахівці з гендерних студій, коли зауважують, що фемінізація думки/судження в згаданих теоретичних проектах глибоко вписана у фундаментальну програму постсучасного антигуманізму.

Отже, в міркуваннях про доксу гендерних студій йдеться передусім про *спосіб постановки питання*, який автоматично перетворюється на спосіб, у який буде отримана відповідь. Наразі ключова проблема в цій розмові така: чи можна місце, з якого запитують, перетворити без залишку на місце, яке запитують?

Теорії легітимації наукового знання, на які орієнтовані гендерні студії як парадигма постсучасної науки („археологія” Фуко, „договір” Габермаса, „поля” Бурдьє, „метанаратив” Ліотара), зближує дискурсивне потрактування процесів легітимації наукового знання та відкидання стійких епістемологічних основ. Важливо, що в гендерних студіях конвіргуються концепції знання і легітимації, раніше розбіжні достатньою мірою, щоб сприйматися як протилежні. У такий спосіб твориться специфічний легітимуючий дискурс, орієнтований на постнекласичне знання: він утримує в собі домагання плюралізму істинності, контекстуальності, історичності, дискурсивності знання, багатовимірності екзистенції. Теза, на якій годиться на цьому етапі наголосити: теоретики і практики гендерних студій розглядають постмодернізм як адекватний і найбільш сприятливий ґрунт для артикуляції своїх інтересів.

Літературознавство в системі гуманітарних наук постає як простір щодо легітимації наукового знання відносно слабо інституалізований, саме тому воно постачає перебільшений образ символічної боротьби та її механізмів і як жодне інше надається до теоретизування гендеру. І тут згадаємо відоме зауваження Терези де Лаурентіс про те, що теоретичне поле в постмодернізмі – це завжди поле влади. Художній літературний текст містить майже невичерпний „запас” символічної влади, присвоїти який можливо

через відповідне потрактування (переважно, класичного) твору. До прикладу, гендерні студії „після постструктуралізму” відмовляються від спрощених – соціопсихологічних, переважно – пояснень (що постають тут у ролі таких собі наївних проєкцій, які наочно перебільшують сумніви в доцільності „соціологічного” прочитання твору) і у такий спосіб „відмежовуються” від стратегій феміністичної та марксистської критики. Альтернативна наука, яка буде свій теоретичний проєкт на транцендуванні прийнятої системи обґрунтування, украй зацікавлена довести свою легітимність: інакше, не набувши права „доксології”, вона потрапить на більш низький рівень – рівень ідеології, в межах якого дискурс, що мусить її легітимізувати, сам по собі „приховує” донаукове знання. Гендерні студії в літературознавстві на сучасному етапі постають у функції спеціально виокремленої території теоретизування, на якій легітимні неточність, неясність, суперечливість наукової мови – наразі це спосіб збереження автономії їхнього „універсуму дискурсу” під загрозою „універсальності”, що постає мовою панівного дискурсу.

Одна з найстійкіших аксіом класичного знання наголошує: теорія є особливим способом структурування світу, що впливає на досвід і на уявлення про реальність. Так, конкретна організація апарату науки соціально „опосередкована”. Це визнають більшість теоретиків наукової думки, феміністично орієнтовані зокрема. Інша справа, коли пов’язують процеси „вичленування” з наукового теоретизування патріархатних, європоцентристських, расистських тощо концептуальних схем не власне зі змістом науки, а з реалізацією бажання в машинерії науки: функціонування наукової постає як індіферентне до історично визначених горизонтів розкриття буття. Це саме та теза, яка викликає граничний спротив теоретиків гендерних студій і надає їм можливість проголошувати, відкидаючи риторику автономності-нейтральності-універсальності, гегемонію білого знаючого суб’єкта, а отже, і констатувати кризу автономного раціонального суб’єкта. Дослідники, що знаходяться в різних місцях і умовах, створюватимуть різні з гендерного погляду пояснювальні наративи. У межах гендерних студій „не підтверджується” уявлення, відповідно до якого суб’єкт, що пізнає, протиставлений незалежному від нього світу об’єктів, і саме тому здатний точно відтворити його у своєму знанні. Розі Брайдотті міркує про сучасний етап гендерних студій: „От чому такий важливий фемінізм: він має в собі етичні та трансцендентні цінності, які не можуть бути стягнуті до ще однієї ідеології чи теорії – докси

або догми, пристосованої до загального використання. Фемінізм – це, окрім іншого, вивільнення онтологічного бажання жінки бути жіночим суб'єктом: вийти за межі традиційного погляду на суб'єктивність як на таку, що не залежить від статі, наново вписати суб'єкт у його тілесну реальність. Зробити сексуальну розбіжність дієвою, нарешті” [1, с.166]. Сформульовані в такий спосіб методологічні принципи гендерно чутливого дослідження – гендеровимірність [2], примат етичних норм дослідження, рефлексивність, дієвість – не відкидають, проте, проблему релятивізму, істинності відносності будь-якого теоретизування з проблем статевої відмінності. Очевидна небезпека гендерних студій ними ж і сформульована: якщо конструкція та моделі гендерного дослідження як репрезентації альтернативної науки впливають з певних якостей та структур специфічного внутрішнього досвіду, то це не означає, що їх слід зводити виключно до них.

На сьогодні докса гендерних студій наголошує на необхідності репрезентувати ідентичність жінки як фрагментарну та розрізнену – і в такий спосіб констатувати, умовно кажучи, споконвічне пречитування знаходження жінки в постмодерністському стані – як місця і способу теоретизування. Отже, гендерні студії з літературознавства з погляду на механізми їхньої наукової легітимації постають як *стратегічно непослідовно-скептичний теоретичний проект*. Ідею обґрунтування тут повсякчас замінює ідея критичної перевірки, а критика в статусі обґрунтування принагідно стає методом.

1. *Брайдотти Р.* Зависть, или „с твоими мозгами и моей красотой...” / Рози Брайдотти // Гендерные исследования. – 2006. – № 14. – С. 157–167.
2. *Гайденко В. А.* Феминистская эпистемология как постнеклассический феномен : автореферат дис. на соискание учен. степени канд. филос. наук : спец. 09.00.02 „Диалектика и методология познания” / В. А. Гайденко. – К., 2000. – 20 с.
3. *Гапова Е.* Гендерные исследования как зеркало постсоветской академии / Елена Гапова // Антропология академической жизни: междисциплинарные исследования : в 2 т. – М. : ИЭА РАН, 2010. – Т. 2. – С. 64–85.
4. *Гундорова Т. І.* Методологічний тиск (Проблеми українського літературознавства) / Тамара Іванівна Гундорова // Критика. – 2002. – № 12. – С. 14–17.
5. *Делез Ж.* Анти-Эдип: Капитализм и шизофрения / Ж. Делез, Ф. Гваттари. – Екатеринбург : У-Фактория, 2008. – 672 с.
6. *Деррида Ж.* Шпоры: стили Ницше / Жак Деррида // Философские науки. – 1991. – № 2. – С. 118–142; № 3. – С. 114–129.

7. *Лакан Ж.* Семинары. Книга 20 / Жак Лакан. – М. : Гнозис, 2011. – 176 с.
8. *Лиотар Ж.-Ф.* Состояние постмодерна / Жан-Франсуа Лиотар. – М. ; СПб. : Институт экспериментальной социологии; Алетейя, 1998. – 160 с.
9. *Маркузе Г.* Одномерный человек / Герберт Маркузе. – М. : REFL-book, 1994. – 368 с.
10. *Мой Т.* Сексуальная/текстуальная политика: Феминистская литературная теория / Ториль Мой. – М. : Прогресс-Традиция, 2004. – 240 с.
11. *Ушакин С.* Поле пола : сборник статей / Сергей Ушакин. – Вильнюс ; М. : ЕГУ ; Вариант, 2007. – 320 с.
12. *Фуко М.* Воля к истине: по ту сторону знания, власти и сексуальности. Работы разных лет / Мишель Фуко. – М. : Касталь, 1996. – 448 с.
13. *Якобсон Р.* Лингвистика и поэтика / Роман Якобсон // Структурализм: „за” и „против”. – М. : Прогресс, 1975. – С. 193–230.
14. *Code L.* What Can She Know? Feminist Theory and the Construction of Knowledge / Lorraine Code. – Ithaca; New York : Cornell University Press, 1991. – 349 p.
15. *Felman S.* Women and Madness: The critical phallacy / Shoshana Felman // Diacritics. Textual Politics Feminist Criticism. – 1975. – Winter. – P. 2–10.
16. *Hix H. L.* Spirits Hovering over the Ashes: Legacies of Postmodern Theory / H. L. Hix. – Albany : State University of New York Press, 1995. – 208 p.

СОЗДАНИЕ ДОКСЫ (ЛЕГИТИМАЦИЯ ЗНАНИЯ И ИНСТИТУАЛИЗАЦИЯ ПОНЯТИЙ) В ГЕНДЕРНЫХ ИССЛЕДОВАНИЯХ В ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИИ

Анна Анатольевна Улюра

anna_uiura@mail.ru

Кандидат филологических наук, старший научный сотрудник

Отдел славянских литератур

Институт литературы им. Т. Г. Шевченко НАН Украины

Ул. Грушевского, 4, 01001, г. Киев, Украина

Аннотация. Анализируется специфика легитимации научного знания в гендерных исследованиях, актуализированная как вопрос о месте производства знания. Гендерные студии в литературоведении в таком контексте предстают как стратегический непоследовательно-скептический теоретический проект.

Ключевые слова: гендерные исследования, научное знание, нарративное знание, феминистическая эпистемология, научный язык.

THE CREATION OF DOXA (LEGITIMIZATION OF KNOWLEDGE AND INSTITUTIONALIZATION OF NOTIONS) IN GENDER STUDIES IN THE STUDY OF LITERATURE

Ganna Uliura

anna_uiura@mail.ru

Slavic Literature Department

Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine
M. Hrushevskyyi St., 4, 01001, Kyiv, Ukraine

Abstract. In the article analyzes the specifics of scientific knowledge legitimization in gender studies, actualized as the issue of the knowledge production point. Increased focus on gender studies in postmodern philology is linked to the general tendencies of science development, viz. with the search for theories able to provide alternative ways of knowledge. Gender studies in literature, as a theoretical project, in this sense are consonant to the search of the literary theory, as both see themselves in the review of humanitarian knowledge, at the core of which is the impossibility of a single critical notion of a human. It's no coincidence that Joan Scott, reflecting on the analytic potential of gender approach, notes, that the discovery of gender coincided in time with a radical epistemological change, which marked in post-classic science the transition from scientific to literary paradigms. And in this field, gender studies, as well as the majority of modern critique theories, faces the requirement of researchers (such as a literature historian, for example) to realize their own research methods, which, however, contradicts the "basic" incapability to overcome their own subjectiveness. This lie of the land actualizes the problem of establishing gender studies in post-Soviet humanities in the context of scientific knowledge generation. In the article is analyzed Gender studies in the study of literature in such context appear as strategic inconsistently-sceptical theoretical project.

Key words: gender studies, scientific knowledge, narrative knowledge, feminist epistemology, scientific language.

References

1. Braidotti R. Zavist', ili s tvoimi mozgami i moej krasotoj... [Envy, or with your brains and my beauty ...]. *Gendernye issledovanija*, 2006, no. 14, pp. 157–167. (in Russian).
2. Gaidenko V. A. *Feministskaja jepistemologija kak postneklassicheskij fenomen* [Feminist Epistemology as a Post-Nonclassic Phenomena]. Extended abstract of PhD dissertation (Philosophy). Taras Shevchenko National University of Kyiv. Kyiv, 2000, 20 p. (in Russian).
3. Gapova E. Gendernye issledovanija kak zerkalo postsovetskoj akademii [Gender studies as a mirror of the post-Soviet Academy]. In: *Antropologija akademicheskoi zhizni: mezhdisciplinarnye issledovanija*. Moscow, 2010, vol. 2, pp. 64–85. (in Russian).
4. Hundorova T. Metodolohichniy tysk (Problemy ukrains'koho literaturoznavstva) [Methodological Pressure (Problems of Ukrainian Literary Studies)]. *Krytyka*, 2002, no. 12, pp. 14–17. (in Ukrainian).

5. Deleuze G., Guattari F. *Anti-Jedip: Kapitalizm i shizofrenija* [Anti-Oedipus: Capitalism and Schizophrenia]. Ekaterinburg, 2008, 672 p. (in Russian).
6. Derrida J. Shpory: stili Nicshe [Spurs: Nietzsche's Styles]. *Filosofskie nauki*, 1991. no. 2, pp. 118–142; no. 3, pp. 114–129. (in Russian).
7. Lacan J. *Seminary. Kniga 20* [The Seminar, Book XX]. Moscow, 2011, 176 p. (in Russian).
8. Lyotard J.-F. *Sostojanie postmoderna* [Toward the Postmodern]. Moscow, Saint Petersburg, 1998, 160 p. (in Russian).
9. Marcuse H. *Odnomernyj chelovek* [One-Dimensional Man]. Moscow, 1994, 368 p. (in Russian).
10. Moi T. *Seksual'naja/tekstual'naja politika: Feministskaja literaturnaja teorija* [Sexual/textual politics: feminist literary theory]. Moscow, 2004. 240 p. (in Russian).
11. Oushakine S. *Pole pola* [Field of Sex]. Vilnius, Moscow, 2007, 320 p. (in Russian).
12. Foucault M. *Volja k istine: po tu storonu znaniya, vlasti i seksual'nosti* [The Will to Truth]. Moscow, 1996, 448 p. (in Russian).
13. Jakobson R. Lingvistika i pojetika [Linguistics and Poetics]. In: *Strukturalizm: "za" i "protiv"*. Moscow, 1975, pp. 193–230. (in Russian).
14. Code L. *What Can She Know? Feminist Theory and the Construction of Knowledge*. Ithaca, New York, 1991. – 349 p.
15. Felman S. Women and Madness: The critical phallacy. *Diacritics. Textual Politics Feminist Criticism*, 1975, Winter, pp. 2–10.
16. Hix H. L. *Spirits Hovering over the Ashes: Legacies of Postmodern Theory*. Albany, 1995, 208 p.

Suggested citation

Uliura G. Tvorenna doksy (lehitymatsiia znannia ta instytualizatsiia poniat') u hendernykh studiiakh z literaturoznavstva [The creation of doxa (legitimization of knowledge and institualization of notions) in gender studies in the study of literature]. *Pytannia literaturoznavstva*, 2013, no. 88, pp. 210–222. (in Ukrainian).

Стаття прийнята до друку 17.06.2013 р.